

лук трансформовані у фразеологічні одиниці, що репрезентують оригінальність мислення й світосприйняття людини: *зважити всі за і проти; так чи так; мабуть та нехай; ні бе ні ме; від і до; спасибі й простибі; то так то сьак; тик та мик.*

Висновки. Лінгвопрагматичний погляд на сурядні словосполучення ще раз засвідчив той факт, що «немає підстав для того, щоб до словосполучень відносити лише конструкції з якимсь

певним характером синтаксичного зв'язку, – наприклад, з підрядним зв'язком, – і не враховувати словосполучень з іншим – сурядним – типом зв'язку, які в такому разі взагалі не знаходять собі місця в системі синтаксичної науки» [4, с. 3]. Сурядні словосполучення домінують у генеруванні синтаксичної однорідності, стають одним із комунікативно-прагматичних інструментів посилення образно-експресивного тла дискурсів різної природи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Алексеєва С. Г. Природа однорідності та її співвідношення з сурядністю. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 8. Філологічні науки (мовознавство і літературознавство)*. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова. 2005. С. 5–9.
2. Борковська І. П. Прагматичні значення слів, висловлювань та текстів. *Journal of the National Technical University of Ukraine "KPI" : Philology and Educational Studies*. 2015. №5 (II). С. 10–16.
3. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис : Підручник. К. : Либідь, 1993. 368 с.
4. Дудик П. С. Сурядні словосполучення: основні питання теорії. *Синтаксис української мови: хрестоматія: у 2 ч. / упоряд. А. Мойсієнко, В. Чумак, С. Шевель. К. : ВПЦ «Київський університет»*. 2019. Ч. 1. С. 31–37.
5. Загнітко А. П. Український синтаксис : теоретико-прикладний аспект. Донецьк, 2009. 137 с.
6. Загнітко А. Сучасний лінгвістичний словник. Вінниця : Твори, 2020. 920 с.
7. Островська Л. Теоретичні проблеми синтаксису сучасної української мови : навч. посіб. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2022. 240 с.
8. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : підручник. Київ : Видавничий центр «Академія», 2004. 408 с.

УДК 811.161.2'367.335

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2023.29.2.4>

КОГНІТИВНИЙ І ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СПЕЦИФІКИ АСИМЕТРИЧНИХ СКЛАДНИХ СПОЛУЧНИКОВИХ РЕЧЕНЬ

COGNITIVE AND PRAGMATIC ASPECTS OF STUDYING THE SPECIFICITY OF ASYMMETRICAL COMPOUND CONJUNCTIVE SENTENCES

Полозова О.О.,

orcid.org/0000-0002-6780-1764

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри українознавства і лінгводидактики

Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

У статті йдеться про необхідність звернення до потенціалу лінгвокогнітивної й лінгвопрагматичної наукових парадигм з огляду на те, що асиметричні синтаксичні конструкції, тобто конструкції з невідповідністю формального й семантичного рівнів організації, почасти не відповідають нормі, структурованій певною мірою логічними категоріями, а отже, потребують більш широкого погляду на них.

У статті визначається роль лінгвокогнітивного й лінгвопрагматичного підходів у вивченні складних сполучникових речень асиметричної будови. Особливу увагу акцентовано на поглибленні уявлення про специфіку асиметричних складних сполучникових речень шляхом звернення до положень когнітивної лінгвістики й лінгвопрагматики, з'ясування потенціалу лінгвокогнітивної й лінгвопрагматичної наукових парадигм і залучення їх методологічного потенціалу для визначення екстралінгвальних причин формування асиметрії. Під час дослідження було з'ясовано, що з погляду лінгвокогнітивного підходу екстралінгвальними причинами формування асиметрії можна, зокрема, вважати такі, як нездатність мовця в умовах спонтанної комунікації до швидкого встановлення логічних зв'язків між дискретними ситуаціями, що нечітко виділені свідомістю з континууму дійсності; нездатність мовця однозначно ідентифікувати ситуації дійсності в умовах наявності перепон у сприйнятті інформації; здатність мовця до фреймового сприйняття складних ситуацій дійсності; здатність мовця рефлексувати свою комунікативно-породжувальну

діяльність в умовах когнітивної визначеності щодо дійсності; здатність мовця до абстрагування, унаслідок чого змінюються акценти в рецепції процесів протікання інтелектуально-комунікативної діяльності тощо.

З позиції лінгвопрагматичного підходу причиною активності значної кількості асиметричних конструкцій є їхня «зв'язаність» як комунікативних актів із певними комунікативними ситуаціями (осуду, попередження, рекомендації та ін.), жанрами (виступ, дискусія, сварка та ін.), дискурсами (побутово-розмовними, регламентованими) тощо.

Ключові слова: складне сполучникове речення, асиметричні синтаксичні конструкції, формально-змістова асиметрія, когнітивна лінгвістика, прагматична лінгвістика.

The article talks about the need to turn to the potential of linguocognitive and linguopragmatic scientific paradigms, taking into account that asymmetric syntactic constructions, i.e. constructions with a discrepancy between the formal and semantic levels of organization, partly do not correspond to the norm, structured to a certain extent by logical categories, and therefore require a wider look at them.

The article defines the role of linguocognitive and linguopragmatic approaches in the study of complex conjunctive sentences of asymmetric structure. Particular attention is focused on deepening the understanding of the specificity of asymmetric complex conjunctive sentences by referring to the provisions of cognitive linguistics and linguopragmatics, clarifying the potential of linguocognitive and linguopragmatic scientific paradigms and involving their methodological potential to determine the extralinguistic causes of the formation of asymmetry. During the research, it was found that from the point of view of the linguistic-cognitive approach, the extralinguistic reasons for the formation of asymmetry can be considered, in particular, such as the inability of the speaker in the conditions of spontaneous communication to quickly establish logical connections between discrete situations that are vaguely separated by consciousness from the continuum of reality; inability of the speaker to clearly identify situations of reality in the presence of obstacles in the perception of information; the speaker's ability to frame perception of complex situations of reality; the speaker's ability to reflect on his communicative and generative activity in conditions of cognitive certainty regarding reality; the speaker's ability to frame perception of complex situations of reality; the speaker's ability to reflect on his communicative and generative activity in conditions of cognitive certainty regarding reality; the speaker's ability to abstract, as a result of which the accents change in the reception of the processes of intellectual and communicative activity, etc.

From the standpoint of the linguopragmatic approach, the reason for the activity of a significant number of asymmetric constructions is their "connection" as communicative acts with certain communicative situations (condemnation, warning, recommendation, etc.), genres (speech, discussion, quarrel, etc.), discourses (everyday - colloquial, regulated) etc.

Key words: complex conjunctive sentence, asymmetric syntactic constructions, formal-content asymmetry, cognitive linguistics, pragmatic linguistics.

Постановка проблеми. Звернення в дослідженнях, що ґрунтуються на принципах структурно-семантичного синтаксису, до набутків відносно молодих наукових парадигм – когнітивної лінгвістики й прагматичної лінгвістики, можна вважати на сьогодні рідкою цілком закономірною, з одного боку, з огляду на те, що структурно-семантичний синтаксис у пошуках адекватних способів пояснення смислу синтаксичних одиниць так чи інакше свого часу тісно зблизився з когнітологічними й прагматичними концепціями, а з іншого, – з огляду на те, що асиметричні синтаксичні конструкції, тобто конструкції з невідповідністю формального й семантичного рівнів організації, почасти «випадають» із норми, структурованої певною мірою логічними категоріями, а отже, потребують більш широкого погляду на них з урахуванням а) специфіки людського мислення – когніції, тобто буденного пізнання людиною зовнішньої та внутрішньої дійсності, яке ґрунтується на сприйнятті світу за допомогою органів чуття, інтеріоризації цього досвіду, його обробки й переробки, інтерпретації й переінтерпретації, заґрунтованих часто аж зовсім не на логіці [5, с. 371], б) специфіки комунікації з різноманітними її прагматичними інтенціями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні лінгвокогнітивний підхід у синтаксичних

дослідженнях української мови ще не достатньо задіяний, хоча його плідність доведена, скажімо, на прикладі лексикологічних і фразеологічних досліджень [3; 4]. Щоправда, окремі аспекти рецепції синтаксису української мови із застосуванням когнітивної методології актуалізовані в дослідженнях Ф.С. Бацевича, Н.В. Гуйванюк, А.П. Загнітка та ін. Наразі методологічний базис цієї науки формує цілий спектр досліджень зарубіжних і вітчизняних науковців, серед яких А. Вежбицька, Т. ван Дейк, М. Джонсон, Е. Касад, В. Крофт, Дж. Лакофф, Л.А. Лисиченко, Р. Ленекер, Е. Рош, О.О. Селіванова, Л. Талмі, М. Тернер, Ч. Філмор, Л. Янда та ін. однак системного опису синтаксичних явищ в україністиці ще немає.

У центрі уваги лінгвопрагматики постає мова й позамовні (паравербальні) засоби як функціональні інструменти взаємодії, які продукуються мовцями й сприймаються й інтерпретуються іншими учасниками комунікації (співрозмовниками) з урахуванням ситуації спілкування, принципів, максимум спілкування тощо [5, с. 610]. До сьогодні у вітчизняній і зарубіжній науці накопичено значний теоретичний матеріал стосовно обсягу прагматики та потенціалу прагматичного аналізу в лінгвістичній сфері, зокрема це праці основоположників прагматики (П.Ф. Стросон, Г.П. Грайс,

Дж.Л. Остін, Дж.Р. Серль, С.К. Левінсон, Дж.Н. Ліч), а також критиків і послідовників цього підходу (Дж.Д. МакКолі, Дж. Лакофф, Д.Р. Росс, Дж.М. Сейдок, Т. ван Дейк), представників східнослов'янського мовознавства, які підтримали й розвинули ідеї лінгвопрагматичного вивчення одиниць різних мовних рівнів (Ф.С. Бацевич, В.М. Бріцин, Л.О. Гусліста, В.О. Звєгінцев, О.С. Іссерс, Т.А. Космеда, Л.І. Мацько, Л.М. Пелепейченко, О.О. Селіванова, І.Ю. Шкіцька та ін.).

Але накопичений на сьогодні теоретичний матеріал характеризується полівекторністю в осмисленні прагматичних категорій [2, с. 12], що доволі ускладнює його використання в лінгвістичному ключі, хоча наразі й зроблено низку вдалих спроб прагматичної призматички саме синтаксичних явищ, проте асиметричні конструкції не були предметом дослідження.

Постановка завдання. Метою дослідження є визначити роль лінгвокогнітивного й лінгвопрагматичного підходів у вивченні складних сполучникових речень асиметричної будови. Основними завданнями дослідження є: поглибити уявлення про специфіку асиметричних складних сполучникових речень шляхом звернення до положень когнітивної лінгвістики й лінгвопрагматики, з'ясувати потенціал лінгвокогнітивної й лінгвопрагматичної наукових парадигм і залучення їх методологічного потенціалу для визначення екстралінгвальних причин формування асиметрії.

Виклад основного матеріалу. Необхідність залучення когнітивного підходу до розгляду асиметрії форми й змісту в реченні зумовлюється тим фактом, що структуру речення неможливо пояснити тільки внутрішньоструктурними факторами, потрібен вихід «поза» неї, у сферу мисленневих процесів, які багато в чому визначають вибір мовних структур, які їх репрезентують. Це переконує в тому, що в шерг важливих завдань сучасного етапу розвитку вітчизняної синтаксичної науки має стати завдання поглиблення уявлень про синтаксичну специфіку української мови шляхом звернення до положень лінгвокогнітивної науки, яка, зокрема, орієнтована на виявлення зв'язку між когніцією людини та, з одного боку, комунікативною діяльністю (мовленням), а з іншого, – продуктами цієї діяльності (мовою), які відбивають у певний спосіб концептуалізацію й категоризацію пізнаного людиною світу [5, с. 365], на виявлення й детальний опис структури знання, поглядів та оцінок, які стоять за кожною мовною одиницею, категорією, формою, здійснюючи це на перетині когніції й комунікації.

Когнітивна лінгвістика, за переконанням Л. Янди, у нинішньому її вигляді, є поліаспектною, об'єднуючи й підсумовуючи теоретичні підходи, які поділяють спільну позицію про те, що мова є інтегральною частиною пізнання, яка відбиває взаємодію культурних, психологічних, комунікативних і функціональних поглядів і яка може бути зрозуміла лише в контексті реалістичного погляду на концептуалізацію та ментальні процеси [7, с. 6].

Когнітивна лінгвістика надціллю ставить вивчення і суб'єкта, який пізнає, і того світу, який людина освоює, і тих механізмів, за допомогою яких цей суб'єкт це робить. А якщо говорити більш конкретно, то метою цієї наукової парадигми є вивчення того, як людська когніція мотивує мовні явища й одиниці та формує їхні значення, щоб описати це в поняттях відносних, а не в абсолютних правилах, урахувавши той факт, що людина пізнає всю складність реальності світу в найрізноманітніші способи, однак завжди за якимись визначеними зразками, моделями на підставі концептуалізації й категоризації дійсності [7, с. 7].

Відповідно базовими поняттями лінгвокогнітивістики є концептуалізація та категоризація як механізми освоєння людиною дійсності. *Концептуалізацію* пов'язують зі структуруванням у свідомості людини уявлень про світ та можливі взаємозв'язки об'єктів і явищ у ньому, що відбивається в мові на рівні глибинної семантики, яка натомість реалізується на рівні семантики одиниць різних рівнів, зокрема й синтаксичних. Водночас глибинне, концептуальне значення й значення мовних одиниць – це явища різного порядку. Увага до когнітивної семантики передбачає звернення не лише до власне мовних знань, а до знань немовного, енциклопедичного характеру й визначення ролі цих знань у процесі формування мовних значень і змісту висловлення. Дослідники, наприклад, наголошують, що значення певних слів у системі мови співвідносні не стільки з парадигматичними й синтагматичними контекстами, скільки з певними когнітивними контекстами – когнітивними структурами, чи блоками знання, які стоять за цими значеннями й забезпечують їх розуміння. У випадку із синтаксичними значеннями ця теза ще більш актуальна. У цьому переконує, наприклад, аналіз кількісно асиметричного за будовою складного речення на зразок *Якщо хочете купити хліба, то магазин за рогом*, семантико-синтаксична структура яких дефектна (випущений один компонент, який забезпечує правильність конструкції, пор.: *Якщо*

хочете купити хліба, то [знайте, що] магазин знаходиться за рогом), однак смисл виявляється зрозумілим комунікантам. Це стає можливим тому, що в системі концептуальних знань комунікантів є уявлення, з одного боку, про правильну умовну конструкцію (завдяки цим знанням мовці дозволяють собі випустити один модусний компонент, що виконує роль метаоператора [то знайте, що] комунікації, а з іншого, – уявлення про правильний стан речей, характерний для ситуації задоволення бажання в придбанні товару.

Згідно з цим у лінгвокогнітивній науці говорять про необхідність розмежування *концептуальної картини світу* та *мовної*, яка є не «безпосереднім відбитком» дійсності, а осмисленою й категоризованою за закономірностями мови версією концептуальної [3, с. 6–9]. Категоризація людського досвіду, яка знаходить своє вираження в мовних формах, і є свідченням значущості того, що пізнала людина, перетворюючи цей досвід у варті уваги «культурні об'єкти. Семантика мовних одиниць при цьому виступає «інтерфейсом», який пов'язує мовну систему з концептуальною.

Категоризація дійсності, пізнаваної людиною, не завжди структурована строго логічними й відповідними реальному стану речей уявленнями: людина категоризує світ у мовних одиницях вибірково, надаючи особливого статусу тим, які є значущими в її концептуальній картині світу. Зрозуміло, що чітко категоризовані значення стають, так би мовити, твердими структурами. На рівні синтаксису це, зокрема, типові моделі речень різної формальної й семантичної будови із симетричним співвідношенням форми й змісту. Відтак формально-змістова асиметрія може інтерпретуватися як спосіб подолання мовцем обмеженості мовних синтаксичних знаків. У цьому разі мовні структури мають певний потенціал до розвитку, розширення задля забезпечення комунікативних потреб мовців у вираженні некатегоризованих, але актуальних смислів. У комунікації навіть найдивніші вияви синтаксичних конструкцій сприймаються цілком правильно мовцями, оскільки синтаксичне мислення здійснюється в околі обмеженого набору синтаксичних одиниць, під які мовець підводить оказіональні й на тлі яких розуміє їх.

Зі сказаного випливає, що для лінгвокогнітивної призматички складних синтаксичних конструкцій важить розуміння когнітивної природи як типових речень-висловлень, так і периферійних, асиметричних, які розглядаються в широкому онтологічному контексті. При цьому виявлення цієї природи має відбуватися з використанням

понять та інструментарію, що вироблені в межах відповідної наукової парадигми. Тому під час дослідження асиметричних складних сполучникових речень використовуються такі категорії когнітивної лінгвістики, як *поняття*, *концепт* (складний психоментальний комплекс, що формується поняттям разом із іншими складниками), *фрейм* (когнітивний контекст, модель культурно зумовленого, канонізованого знання, яке є загальним щонайменше для частини спільноти, своєрідний сценарій, *прототип*, *прототипна ситуація* (концепт, який лежить в основі формування категорії та який визначає її зміст) та ін. і формати знання, взаємозв'язок яких із мовними одиницями й вивчається в когнітивній лінгвістиці.

Так, на рівні синтаксису складного речення концептами можуть, зокрема, уважатися базові категорії протиставлення, пояснення, причини, мети та под., які реалізуються на рівні семантики спеціалізованих реченневих моделей, хоча можуть бути виражені й іншими одиницями, а прототипами – типові ситуації, у яких відповідні концепти актуалізуються й завдяки яким навіть далекий від типової ситуації синтаксичний зразок розпізнаватиметься на тлі симетричного, концептуально правильного. Наприклад, саме на тлі правильного прототипного цільового концепту *Я піднявся нагору, щоб забрати речі* будь-яке інше співвідношення ситуацій дійсності, де спостерігається певне відхилення від загальної схеми прототипу, буде все ж осмислюватися мовцем в околі цільових прототипів як їх периферія (*Я прийшов уже, щоб ви знали* (у ситуації інформування = *Знайте, я прийшов уже*); *Щоб пропалити спідницю, треба було взяти телефон* (у ситуації самокартання, картання = *Пропалила спідницю, тому що говорила по телефону*)).

Говорячи про потенціал когнітивної лінгвістики для дослідження явища формально-змістової асиметрії у сфері складного речення, необхідно наголосити, що творення граматичних моделей складних синтаксичних конструкцій людською свідомістю – це відбиття, з одного боку, типових й актуальних для людського індивіда й колективу способів осмислення пізнаної дійсності та виявлених взаємозв'язків у ній ситуацій, а з іншого, – і нетипових, які постійно задаються складністю навколишнього й внутрішнього світу (а отже, таких, які прагнуть бути вираженими, хоча й не мають власних спеціальних узуальних форм свого вираження).

Таким чином, можна стверджувати, що лише із залученням когнітивного підходу можна знайти відповіді на питання про те, як мова, зокрема й на

рівні синтаксису, у її конкретному використанні зберігає потрібну гнучкість, яка дає можливість «пригнічувати» в процесі комунікації її ж власну інертність смислом, який потребує вираження.

У 50-ті – 70-ті рр. ХХ ст. до лінгвістики в її узвичаєному розумінні (як теорії мовної системи) доєдналася прагматика, яка вивчає мову в спілкуванні [1, с. 9–10]. При цьому лінгвістична прагматика, а разом із нею й функціоналізм у граматиці й когнітивна лінгвістика стали дієвою протипагою як структуралізму, який бачить у мові іманентну, замкнуту в собі структуру, так і суто формальній породжувальній граматиці Н. Хомського та його послідовників.

У зв'язку з таким «лінгвістичним поворотом» (Ф. Бацевич) в осмисленні мовної системи в бік її призматичності як функціонального й когнітивного механізму, науковці почали розуміти, що категорично протиставляти семантику (як лінгвістичну галузь) прагматиці (як галузі нелінгвістичній) неможливо, оскільки семантичний рівень не однорідний і прагматичні компоненти можуть розглядатися як часткові сфери семантичної структури повідомлення, його смислу. Було констатовано, що вузька семантика (те, що стосується змісту, який відображає ситуацію, зовнішню стосовно ситуації акту мовлення) – зовнішньо-ситуаційний компонент – є лише одним із багатьох компонентів смислу, таких як референційний, модальний, дейктичний, упаковувальний, логічний, емоційний, іллокутивний. Таким чином, звернення до положень лінгвопрагматики в дослідженні асиметричних у формально-семантичному плані складних сполучникових речень, які найчастіше стають для мовця додатковими ресурсами для вираження різноманітних виразно прагматично орієнтованих змістів, тобто семантик, які не завжди є типовими значеннями форм, є цілком закономірним.

Для цілей синтаксичних досліджень, зокрема складних сполучникових асиметричних конструкцій, актуальним є оперування такими лінгвопрагматичними категоріями, як мовленнєвий акт, мовленнєві стратегії й тактики, мовленнєвий жанр та дискурс, мовленнєвий контекст і ситуація, оскільки вивчення асиметричних складних сполучникових речень як прагматично орієнтованих передбачає передусім осмислення їх задіяності в мовленні як мовленнєвих актів, що є частиною стратегій і тактик, які притаманні певним мовленнєвим жанрам і дискурсивним практикам.

Відповідно до основних положень теорії мовленнєвих актів, єдність мовленнєвого акту забезпечується локуцією – «це виголошення певного

речення з певним смислом та референцією», іллокуцією, яка є використанням локутивного акту в кожному конкретному випадку й конкретному смислі, та перлокуцією – наслідками досягнення мовцем своєї комунікативної цілі [6, с. 35–37]. Для дослідження найбільш значущим у цій тріаді є поняття іллокуції, яку інтерпретують як утілення у висловленні, породжуваному в процесі мовленнєвого акту, певної комунікативної інтенції, комунікативної мети, що надає висловленню конкретної спрямованості [1, с. 133], оскільки саме врахування інтенційності висловлення може допомогти виявити, наприклад, відмінності в потенційно синонімічних засобах вираження мовних значень на зразок *Якщо виконаєте завдання, то я поставлю вам залік і Виконаєте завдання, і я поставлю вам залік, Якщо швидше виконаєте завдання, я швидше поставлю вам залік та Чим швидше виконаєте завдання, тим швидше я вам поставлю залік* та под.

Для виявлення інтенцій мовця, розкриття прямої чи прихованої іллокутивної сили співрозмовник (а отже, і дослідник, який вивчає відповідне висловлення як мовленнєвий акт) має враховувати імплікатури дискурсу – знання про комунікативну ситуацію, які виводяться з контексту спілкування завдяки знанню комунікативних принципів, максимум, постулатів і конвенцій спілкування [1, с. 100] й пресупозиції – попереднього знання, яке є умовою істинності висловлювання, відповідності його референтної віднесеності.

Розуміння багатьох мовленнєвих актів, побудованих на основі асиметричних конструкцій, передбачає володіння мовцем не стільки знаннями мови, скільки механізмами програмування смислів (адресант) і їх вичитування в конкретних ситуаціях комунікації (адресат). У зв'язку з цим слушною є думка Ф.С. Бацевича, який говорить: «Адекватність орієнтацій у висловленнях залежить не лише від правильності їх побудови мовцем, істинності тощо, а від уміння адресата (слухача, читача) орієнтуватися в стратегіях мовця, а з боку мовця – у правильності добори і дотримання цих стратегій. <...>. Інакше кажучи, прагматика мовлення за певних умов (насамперед щоденного, побутового спілкування) домінує над його семантикою» [1, с. 117]. Подібну думку висловлюють й інші дослідники, обґрунтовуючи думку про наявність у структурі мовленнєвого акту, крім мовного значення, ще й прагматичного смислу, позначеного інтенцією мовця, яку має зрозуміти співрозмовник, урахувавши контекст. З цього випливає, що для інтерпретації асиметричних конструкцій як мовленнєвих

актів із їхньою прямою (прямі акти) чи прихованою (непрямі акти) інтенціональністю значущим є бачення *комунікативної ситуації* (або *контексту*) [5, с. 572], у якій мовець реалізує відповідні *стратегії* [5, с. 607–609; 6, с. 47] й *тактики* й *ходи* [1, с. 284] комунікації, а також *жанрової* специфіки комунікації [1, с. 286–287].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи сказане, варто наголосити, що увага до когнітивного й прагматичного компонента значення асиметричних за формою й змістом складних сполучникових речень зумовлена потребою з'ясування того, які мотиви керують мовцем, коли він, зважаючи на ситуацію, кон-

текст комунікації, модель співрозмовника, обрану стратегію й найприйнятніші тактики комунікації з ним, здійснює вибір того чи того речення-вищесловлення, закладаючи в нього відповідну комунікативну інтенцію, тобто перетворюючи його на мовленнєвий акт. Ці спостереження, видається, можуть сприяти більш глибокому розумінню природи асиметрії в системі складних сполучникових речень сучасної української мови. Дослідження відкриває перспективи більш системного дослідження формально-змістової асиметрії в синтаксичній системі української мови з погляду лінгвокогнітивних і лінгвопрагматичних наукових парадигм.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бацевич Ф. С. Вступ до лінгвістичної прагматики : Підручник. Київ : ВЦ «Академія», 2011. 304 с.
2. Загнітко А. П. Теоретична граматики української мови : Синтаксис : Монографія. Донецьк : ДонНУ, 2001. 662 с.
3. Лисиченко Л. А. Багатозначність у лексико-семантичній системі: структурний, семантичний, когнітивний аспекти. Харків : Вид. гр. «Основа», 2008. 272 с.
4. Редін П. О. Концепт «Воля» в українській мовній картині світу : монографія. Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2012. 264 с.
5. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підручник. Полтава : Довкілля-К, 2008. 712 с.
6. Шкіцька І. Ю. Маніпулятивна стратегія позитиву в українській мові : лінгвістичний аспект : монографія. Київ : Вид. дім Дмитра Бурого, 2012. 440 с.
7. Janda L. A. Cognitive Linguistics. University of North Carolina, Chapel Hill, 2007. 1. 60. URL: <http://seelrc.org/glossos/>.

УДК 81'276.5:355.11]:070

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2023.29.2.5>

АКТУАЛІЗАЦІЯ ВІЙСЬКОВОЇ ЛЕКСИКИ У МОВІ УКРАЇНСЬКИХ МАС МЕДІА

ACTUALIZATION OF MILITARY LEXICON IN THE LANGUAGE OF UKRAINIAN MASS MEDIA

Польовик Д.В.,

orcid.org/0000-0002-8045-9609

аспірантка кафедри документознавства
Університету Григорія Сковороди в Переяславі

Військова лексика у мові українських мас медіа є одним з важливих аспектів субстандартної лексики, що завжди була динамічним шаром розмовного стилю. Саме військовий сленг в сучасному світі впливає на інші функціональні стилі української мови та сприяє розширенню його використання в різних стилістичних контекстах. Зокрема, військові лексеми, що мають іншомовне походження, активно проникають до публіцистичного стилю, вимагаючи пояснень, систематизації та пояснення їхнього значення.

Метою статті є вивчення найуживаніших мовних одиниць військової лексики та їхньої стилістичної ролі, а також з'ясування особливостей вживання емоційно-експресивних номен у військовому контексті.

Під час дослідження військової лексики було використано різні методи, що дали змогу отримати комплексне розуміння його особливостей. Методи *аналізу* та *синтезу* були використані для узагальнення теоретичної бази роботи та систематизації зібраного матеріалу. Для виявлення специфіки вживання лексем у військових масмедійних текстах було використано *описовий метод*. Також, для зосередження на сленговій лексиці, було застосовано